

**Roskilde
University**

RUC som miljø for tværfaglig forskning

Brandt, Jesper

Published in:
RUC i 25 år

Publication date:
1997

Document Version
Tidlig version også kaldet pre-print

Citation for published version (APA):

Brandt, J. (1997). RUC som miljø for tværfaglig forskning. I H. T. Jensen, K. S. Jacobsen, E. Ebbe, & N. S. Clausen (red.), *RUC i 25 år* Roskilde Universitetsforlag.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Jesper Brandt (f. 1946) professor, cand. scient.; ansat på Roskilde Universitetscenter siden 1974.

RUC som miljø for tværfaglig forskning

Af Jesper Brandt

RUC og miljøforskningen

Allerede i RUC's første år kom miljøproblemerne til at stå markant i RUC's faglige profil, især inden for det naturvidenskabelige område. Det var kun naturligt. Miljøproblemerne var kommet på den politiske dagsorden i årene forinden, og ikke så få af os, der blev ansat de første år, havde knyttet vores faglige interesser til en aktiv indsats i NOAH. For os var RUC en kærkommen lejlighed til at udvikle dette engagement, såvel fagligt som politisk. RUC's struktur var på mange måder en fortsættelse af den struktur, vi havde fundet frugtbar i NOAH. Gruppearbejdet, baseret på en fælles deltagelse i et veldefineret samfundsmæssigt problem med inddragelse af de berørte parter, havde stået sin prøve. Det havde ikke blot vist sig at kunne mobilisere et meget højt engagement, men også at kunne bygge bro mellem forskellige fagtraditioner, der i det isolerede universitetsmiljø hidtil havde haft meget vanskeligt ved at kunne og ville kommunikere sammen.

Det tværfaglige gruppearbejde, der udviklede sig på RUC, bliver oftest fremhævet og diskuteret som en studieform blandt studerende. I et langsigtet perspektiv er det imidlertid også afgørende, om det også kan vise sig frugtbart i organiseringen af forskningen.

Det er et spørgsmål, der ikke er let at besvare entydigt. Men jeg vil i det følgende give et eksempel på et tværfagligt forskningsområde, der efter min mening klart har nydt godt af netop de grundlæggende organisationsprincipper, hvormed RUC udvikledes.

Landskabsøkologi som tværfaglig forskning

Et af de tværfaglige områder, der har været dyrket på RUC i mange år, er forskning inden for landskabsøkologi. Den praktiske ramme om denne forskning har været studiet af udviklingen og forvaltningen af naturressourcerne og naturværdierne i det åbne land. Det er et meget konfliktfyldt område: voldsomme teknologiske og strukturelle ændringer inden for landbruget, et markant stigende behov for anvendelse af det åbne land til mange andre formål end landbrug og en eksplosiv vækst i indsatsen på miljøområdet også i det åbne land er blot nogle af de tendenser, der gør, at der i stigende udstrækning sættes fokus på det åbne lands problemer. Især i de seneste år har det været ledsaget af en stadig øget erkendelse af, at problemerne er af en meget kompleks karakter, der stiller grundlæggende krav om en nyorientering af forskningen i tværfaglig retning. Således er der siden 1995 hvert eneste år, foreløbigt til 1998, igangsat nye, meget store statslige forskningsprogrammer, der alle satser på brede tværfaglige projekter til belysning af bl.a. disse problemer.

RUC har kunnet markere sig, også internationalt, inden for denne type forskning. Det hænger uden tvivl sammen med, at fundamentale sider af RUC-modellen har været en god støtte i den forbindelse: Det gælder såvel basisuddannelsesstruktur, projekt- og problemorientering som gruppearbejde blandt studenterne på tværs af flere forskellige studieretninger. Mulighederne for en direkte institutionaliseret tværfaglig organisering af forskningen blev godt nok tidligt stækket på RUC gennem indførelsen af uddannelsesspecifikke institutter. Men i praksis har det, i hvert fald på nogle områder, ikke været nogen væsentlig hindring for den tværfaglige forskning, dels som følge af mange andre tværgående bånd, som RUC's struktur har givet mulighed for, dels som følge af den relativt ubureaukratiske kommunikation og sagsgang, der fortsat kendetegner RUC, sammenlignet med andre institutioner. Og som noget helt grundlæggende har de personlige bånd, der knyttedes allerede i studietiden i forbindelse med det tværfaglige arbejde bl.a. inden for NOAH, kunnet understøttes og udbygges inden for denne struktur.

Et geografisk-biologisk samarbejde, der har bredt sig

RUC-strukturens positive indflydelse på dette tværfaglige arbejde lader sig let anskueliggøre gennem en beskrivelse af mit eget engagement i økologien og senere landskabsøkologien, der har udviklet sig på grundlag af et samarbejde med biologen Peder Agger.

Vi var begge engageret i NOAH's start. Efter min ansættelse ved RUC i 1974 blev vi allokeret til det samme basishus på den Naturvidenskabelige Basisuddannelse, hvor vi brugte en del af vores forskningstid i de to år på at skrive og færdiggøre en lærebog "Om økologi". I den efterfølgende tre-

årige allokering til de nyetablerede overbygningsuddannelser i geografi, respektive TEK-SAM kunne vi følge vore fagstuderende videre til deres afsluttende eksamen. Det sidste år vejlede vi fælles en gruppe på fire studerende, der kombinerede biologi og geografi. De gennemførte et integreret speciale om udviklingen af småbiotoper i det danske agerland. Det var et yderst aktuelt emne. Som følge af landbrugets teknologi- og strukturudvikling forsvandt småbiotoper som hegn, diger, vandhuller, moser mv. med rivende hast fra det åbne land, hvis dyrkede arealer tilmed monotoniseredes voldsomt gennem stadig mere ensidig dyrkning af én eneste plante, vårbyg, der i slutningen af 70'erne faktisk dækkede mere en halvdelen af Danmarks samlede areal! Men meget få – heller ikke blandt naturfredningsinteresserede – ofrede denne udvikling megen opmærksomhed. Med udgangspunkt i specialet sendte vi en ansøgning til det jordbrugsvidenskabelige forskningsråd med henblik på at fortsætte disse studier. Dette bevilgedes, og tre af de fire studerende blev ansat ved projektet, der fik til huse på den naturvidenskabelige basisuddannelse, som vi nu begge igen efter en femårig turnus blev allokeret til. Her fik vi en god ramme om det tværfaglige arbejde og kunne både inspirere til og lade os inspirere af studenterprojekter på basisuddannelsen, som projektet naturligvis smittede af på.

Under vores efterfølgende allokering til overbygningsuddannelserne kunne traditionen udbygges. Mange studerende, ikke blot inden for geografi, biologi og TEK-SAM, men også med andre fagområder, tog emnet op, og nye vinkler og problemstillinger blev udviklet. Regionale og landskabsbetingede forskelle i udviklingen af småbiotopmønstret kunne knyttes til intensiverings- og ekstensiveringstendenser i landbruget, hvilket gav grundlag for et samarbejde med Skov- og Naturstyrelsen i forbindelse med det store marginaljordsprojekt i midten af 80'erne.

Forskningen fik blandt andet betydning for den stramning af naturfredningslovens regler om generelle fredninger, der blev indarbejdet i naturbeskyttelsesloven af 1992, hvorefter en række naturtyper ned til 1/4 ha, vandhuller helt ned til 100 m², nu blev omfattet af loven. Nye biototyper som digerne kom ind i loven bl.a. som følge af resultaterne fra småbiotopprojekterne, der havde vist en særlig grell tilbagegang for disse.

I tilknytning hertil blev det empiriske arbejde med småbiotoper i agerlandet fra 1991 udvidet til et landsdækkende monitoringssystem omfattende 32 mindre områder i landet, der nu er blevet kortlagt og analyseret hvert femte år.

I 1996 er dette sket som led i et bredt anlagt forskningsprojekt under forskningsrådenes tværfaglige program *Menneske, Landskab og Biodiversitet*, hvori også økonomer, jurister, agronomer, landskabsarkitekter og filosoffer indgår. Projektet drejer sig om værdier, konsekvenser og styring med henblik på integreret brug og forvaltning af det åbne land. Fire institutter på RUC er involverede i projektet (Institutterne III, IV, VII og VIII), og herud

over deltager Københavns Universitet, Landbohøjskolen og Kunstakademiet. Projektet er organiseret under et Center for Landskabsforskning med sekretariat på RUC.

Internationalt samarbejde

Landbrugets industrialisering har ikke været noget isoleret dansk fænomen. De landskabelige problemer, som har fulgt med denne, har derfor også vist sig i de fleste andre industrialiserede lande.

Det erfarede vi, da vi allerede tidligt i vores forskningsarbejde tog del i den første internationale landskabsøkologiske kongres, der blev afholdt i Holland i 1981. Her mødte vi mange ligesindede, der ud fra forskellige faglige indfaldsvinkler arbejdede med landskabets struktur og udvikling. The 'hedgerow-people' – de af os, der havde fattet interesse for hegn og alle de andre små uopdyrkede områder i agerlandet – kom snart til at danne en vigtig gruppe i dette internationale arbejde. Vi interesserede os såvel for biotopernes betydning som levested og spredning af dyr og planter i agerlandet som for de samfundsøkonomiske og kulturelle rammer om biotoperne og deres udvikling: Kun få af disse mere ydmyge levesteder er rester af en 'oprindelig natur'. De er stort set alle skabt af eller stærkt omdannet gennem den landbrugsmæssige udvikling, og derfor kan studiet af deres indpasning i landskabet og den økologi, der knytter sig hertil, vanskeligt adskilles fra studiet af arealanvendelsen, dens udvikling og relation til ejendoms- og driftsforhold, samt udvikling i opfattelserne omkring landskabet og dets anvendelse. Især ikke, hvis perspektiverne og motivationen for disse studier knytter sig til planlægningsmæssige behov.

Og det var lige præcis sådanne perspektiver og motivationer, der lå bag landskabsøkologiens udvikling i det tætbefolkede Holland. Noget lignende gjorde sig gældende i det tidligere Tjekkoslovakiet, hvor en tradition for miljøorienterede landskabsstudier knyttet til en praksis inden for planlægningen siden begyndelsen af 1960'erne havde givet grobund for en internationalt kendt landskabsøkologisk skole. På denne baggrund dannedes ved et møde i Piestany i det nuværende Slovakiet i 1982 et internationalt landskabsøkologisk selskab, *International Association for Landscape Ecology (IALE)*. I alt materiale fra organisationen er det karakteristisk blevet fremhævet som organisationens grundlag, at "*The international Association for Landscape Ecology (IALE) exist to promote interdisciplinary scientific research and communication between scientists and planners.*"

IALE's første internationale seminar på RUC

Af forskellige årsager var vi så heldige, at IALE's første internationale seminar kunne finde sted på RUC i 1984.

Det fik titlen: *Methodology in landscape ecological research and planning*.

På RUC kunne vi planlægge seminaret ud fra alle de erfaringer, som vi havde samlet gennem ti år omkring sammenhængen mellem videnskab og praksis, omkring tværfaglige projekter, gruppeorganisering og almindelig administrativ smidighed og effektivitet. Så seminaret blev en blanding af klassiske konferencetemaer med korte koncentrerede foredrag i plenum parret med parallelsessioner og postersessions; tid til både strukturerede og improviserede workshop's samt møder i arbejdsgrupper, ekskursioner og godt med sociale aktiviteter. Proceedings lå klar ved konferencens start, og selv sidste bind med de bidrag, vi fik på konferencens første dag, kunne, takket være RUC's effektive trykkeri, leveres indbundet på konferencens tredje dag.

Der kom deltagere fra 23 lande og alle verdensdele, og det blev en meget stor succes, der af mange deltagere blev klart forbundet med RUC's særlige eksperimentelle karakter som universitet. Man må huske på, at landskabsøkologi på det tidspunkt kun var etableret som fagområde ganske få steder i verden; de fleste deltagere kom fra meget forskellige fagområder: biologi, geografi, landskabsarkitektur, agronomi, forstvidenskab, planlægning osv., og befandt sig typisk marginalt inden for deres eget fagfelt, netop som følge af deres tværgående og ofte også praksisorienterede interesser i landskabets struktur og dynamik. De var tilmed i vid udstrækning ikke særligt forhippede på at skulle udvikle en ny fagdisciplin, men netop i at udvikle landskabsøkologien som et tværfagligt forskningsområde med tæt tilknytning til (men ikke som en del af) den praktiske planlægning. Og de havde alle erfaringer med de vanskeligheder, sådanne bestræbelser kunne blive mødt med under en stærkt disciplinopdelt struktur.

RUC fik derfor en stor stjerne blandt deltagerne, og derigennem også de, der siden har udgjort kernen i den internationale landskabsøkologiske forskning. Det har vi naturligvis kunnet drage nytte af i det internationale samarbejde, der har udviklet sig siden da.

Også i 1991 var vi værter for et internationalt IALE-seminar, denne gang om "*Practical landscape ecology*", hvor mere anvendelsesmæssige aspekter af landskabsøkologien blev taget op. Endvidere har RUC en overgang fungeret som sekretariat for organisationen, ligesom medlemsbladet IALE-bulletin nu på niende år redigeres herfra. Også en nyoprettet Web-side organiseres fra RUC.

Problemer for den landskabsøkologiske forskning på RUC

Den internationale landskabsøkologiske forskning, der pågår ved RUC, er blevet evalueret i forbindelse med den landbrugsvidenskabelige forskningsevaluering, der blev foretaget i 1994, og fik ved den lejlighed et ganske godt skudsmål.

Jeg mener, at det er godtgjort gennem det ovenstående, at RUC's struktur har en ikke ringe andel af æren for denne åbenbare succes.

Men desværre er der også forhold i RUC's struktur, der trækker i modsat retning: Alt har sin pris, og det er i virkeligheden for tidligt at vurdere, om RUC's struktur også på længere sigt vil kunne bidrage til international tværfaglig forskning inden for landskabsøkologien.

En af de mest afgørende faglige grænser, der er behov for at overskride, ikke mindst inden for tværgående miljøstudier, er grænsen mellem natur- og samfundsvidenskaberne.

Det var lige fra starten et højt ønske, ikke mindst på det naturvidenskabelige område, at få overvundet denne barriere. Kritikken af den traditionelt snævert naturvidenskabeligt orienterede økologis ofte manglende sans for dens placering i samfundet, var et vigtigt emne for at kunne imødegå det, som filosofen Tage Bild engang i 70'erne kaldte økologisme, nemlig kombinationen af høj naturvidenskabelig kompetence og samfundsvidenskabelig analfabetisme. Det var f.eks. forenklede forestillinger om befolkningens væksten som miljøproblem nummer ét begrundet i simple populationsdynamiske overvejelser.

Men i virkeligheden var samfundsvidenskabernes manglende forståelse for naturvidenskabens arbejdsmetoder og teoridannelser en lige så stor, om ikke større hindring. En af de dominerende samfundsvidenskabelige tilgange i 70'erne og begyndelsen af 80'erne, kapitallogikken, udviklede et begrebsapparat til analyse og forståelse af samfundet og dets udvikling, der ikke levede megen plads til naturens dynamik og dens vekselvirkning med samfundet. Det gav allerede tidligt anledning til store stridigheder mellem NAT og SAM, deres fælles tværfaglige interesser til trods. Disse stridigheder er døet bort i dag. Men det er ikke, fordi der blev fundet nogen løsning på dem: Kapitallogikken afløstes af andre samfundsvidenskabelige tilgange, men stadig gælder, at problemer omkring miljøet, naturen og landskabet ofte snarere beskrives og analyseres som sociale konstruktioner inden for en snæver samfundsvidenskabelig ramme end som konkrete realiteter.

De seneste års stadig stigende krav om bæredygtig udvikling og Brundtlandrapportens påpegning af, at denne i høj grad knytter sig til ændringer i de samfundsmæssige institutioner, har dog til en vis grad ændret situationen, og bl.a. økonomerne er begyndt at tage miljøproblemerne alvorligt. Det er dog fortsat en udbredt opfattelse blandt mange samfundsvidenskabsfolk, at det principielt ikke kan lade sig gøre at forbinde naturvidenskabelige og samfundsvidenskabelige tilgange til erkendelse af miljøproblemernes natur.

Samtidig er ønsket om at inddrage de samfundsmæssige aspekter aftaget kraftigt blandt naturvidenskabsfolkene på RUC, hvor en høj grad af faglig specialisering igen er kommet i højsædet, parret med genindførelsen af mere klassiske undervisningsformer.

RUC's ledelse ser i stigende udstrækning ud til at understøtte en sådan

udvikling, f.eks. gennem en adskillelse af samfundsvidenskabelig og naturvidenskabelig miljøforskning. Det er i det hele taget tydeligt, at tværvideenskabelig forskning p.t. ikke er 'in' i de almindelige universitetspolitiske sammenhænge, som RUC i de senere år tydeligvis har lært at reagere meget følsomt i forhold til.

Det kan undre, at man ikke lader sig inspirere mere af de mange programpakker og initiativer, der reelt skyder op som paddehatte disse år, med stadig stigende krav om bred integrerende forskning inden for miljøområdet. Andre universiteter og læresteder tager i stigende udstrækning initiativer til at støtte en sådan forskning.

Det er vigtigt, at RUC fastholder sin tradition for tværfaglig forskning og tager denne udfordring op. I modsat fald vil det betyde, at RUC om nogle få år ikke har nogen komparative fordele frem for andre universiteter, hvad angår organiseringen af tværgående miljøforskning.